

Валентина ЛЕВЧЕНКО

ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИКА

Досліджено теоретичні і прагматичні підходи до формування конкурентоспроможності страховика, обґрунтовано взаємообумовленість чинників формування конкурентоспроможності страховика на страховому ринку.

В сучасних умовах інтенсифікації інтеграційних процесів національних економік у світовий економічний простір розвиток страхового ринку як одного з компонентів національної безпеки та сталого розвитку фінансово-економічної системи країни набуває важливого значення. Крім того, взаємодія з міжнародними фінансовими ринками потребує підвищення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній з метою забезпечення якості послуг зі страхового захисту відповідно до світових стандартів. Відповідно до цього, одним із першочергових завдань державних органів з регулювання та нагляду є вирішення стратегічних, тактичних та оперативних питань щодо формування необхідного рівня конкурентоспроможності національних страхових компаній. Цю проблему можна розглядати з двох позицій: державного нагляду та діяльності фінансової установи.

Державне регулювання спрямоване на створення конкурентного середовища та рівних умов для діяльності страховиків, встановлюючи вимоги щодо структури та якісного складу інвестиційного портфеля й рівня платоспроможності.

Конкурентне середовище, у якому здійснює свою діяльність страхова компанія, з

одного боку, формується за рахунок певних ендогенних та екзогенних чинників, що обумовлені функціонуванням ринку фінансових послуг, а з іншого, конкурентоспроможність знаходиться під впливом вимог державного нагляду. Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю розгляду теоретико-прагматичних підходів до визначення конкурентоспроможності страхової компанії, виявлення основних чинників її формування, аналізу та вивчення їх взаємообумовленості.

Вивченню проблем оцінки конкурентоспроможності страхових компаній присвячено чимало праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Суттєвий внесок у розробку проблеми конкурентоспроможності страхової компанії здійснили В. Базилевич, К. Базилевич, С. Авдашев, К. Турбіна, М. Портер, Ф. Котлер, А. Слоан.

Світові глобалізаційні процеси, що безпосередньо стосуються і фінансового ринку, передбачають функціонування страхових компаній у досить релевантному середовищі з високим рівнем конкуренції. Тому успішне функціонування фінансових інститутів потребує формування страховими компаніями такого рівня конкурентоспроможності, що дозволить їм максимально використати

існуючі конкурентні переваги на ринку страхових послуг. У науковій літературі широко висвітлені питання розуміння сутності конкурентоспроможності страхової компанії, кількісної оцінки її рівня. Разом з цим, постає нагальна потреба у необхідності визначення конкурентоспроможності страхової компанії у контексті державного нагляду з метою формалізації подальшої кількісної оцінки її рівня. Недостатня увага в науковому співтоваристві приділяється й аналізу чинників, що безпосередньо обумовлюють формування конкурентних переваг страхової компанії на фінансовому ринку.

Питання конкурентоспроможності страхової компанії можна розглядати з різних позицій: страховика, страхувальника, державного нагляду. Конкурентні переваги формують різні чинники, оскільки найбільш значима перевага з боку страхової компанії може бути не такою важливою, якщо її розглядати з позиції інших учасників.

Функціонування страхової компанії вимагає прийняття рішень (у сфері менеджменту, маркетингу) щодо структури її страхового портфеля, враховуючи як конкурентоспроможність страхових продуктів, так і конкурентоспроможність самої компанії. Найбільш узагальнено конкурентоспроможність страхової компанії можна визначити як потенційну або реалізовану здатність фінансової установи до ефективного довготривалого функціонування у релевантному внутрішньому та зовнішньому середовищі [1].

Конкурентоспроможність страхової компанії:

- ґрунтується на конкурентних перевагах страхової компанії, а саме на здатності максимально використовувати всі можливі конкурентні переваги, забезпечені відповідними економічними чинниками;
- визначає спроможність страхової компанії витримувати конкурентний тиск на страховому ринку шляхом повного

врахування усіх економічних чинників (як ендогенних, так і екзогенних), що обумовлені формуванням конкурентного середовища ринку, з метою встановлення довготривалого рівноважного функціонування компанії;

- відображає позицію цього фінансового інституту щодо конкурентів.

Враховуючи багатомірність величини рівня конкурентоспроможності страхової компанії, необхідним є проведення аналізу кількісних оцінок діяльності страхової компанії і взаємного впливу страховиків на регіональному внутрішньому та зовнішньому страхових ринках, що обумовлює актуальність проблеми формалізації й оцінки чинників формування внутрішнього й зовнішнього конкурентного середовища, від яких залежать фінансові результати страхової компанії.

Математична формалізація конкурентоспроможності передбачає попередній розгляд страхової компанії у зовнішньому та внутрішньому конкурентному середовищі через призму конкурентних переваг [5], які кількісно можуть бути описані економічними чинниками, що їх обумовлюють (рис. 1).

Не викликає сумніву той факт, що інтенсивність впливу ендогенних чинників формування конкурентного середовища страхової компанії безпосередньо залежить від ефективності діяльності страховика, стану його ресурсної бази, характеру організації системи стратегічного управління, загального менеджменту тощо. Тобто, ендогенні чинники характеризують умови внутрішнього конкурентного середовища фінансової установи і, з точки зору її конкурентоспроможності, характеризують можливість та ефективність адаптації страховика до умов зовнішнього середовища.

Для забезпечення стійкого конкурентного позиціонування страхової компанії на страховому ринку найбільш значимою є

Рис. 1. Вплив чинників конкурентного середовища на формування конкурентоспроможності страхової компанії на ринку

група саме внутрішніх чинників формування конкурентного середовища, адже саме вони є об'єктом активного впливу з боку самої компанії. Водночас інтенсивність прояву екзогенних чинників прямо не залежить від особливостей організації діяльності страхової компанії, вони цілком обумовлені зовнішнім середовищем.

Враховуючи, що безпосередній вплив страхової компанії на зовнішні чинники формування конкурентного середовища обмежений, рівень конкурентоспроможності страхової компанії буде залежати від здатності та можливостей фінансової установи гнучко, вчасно і без додаткових

витрат адаптуватися до умов зовнішнього середовища.

Крім цього, як внутрішні, так зовнішні чинники формування конкурентоспроможності страхової компанії не є ізолюваними, вони діють системно, що посилює наслідки дії кожного окремо взятого [2].

Охарактеризуємо основні ендогенні й екзогенні чинники формування конкурентоспроможності страхової компанії на страховому ринку (табл. 1).

Зокрема, розгалужена мережа представництв страхової компанії дає змогу суттєво розширити клієнтську базу, підвищити якість обслуговування. Диверсифікувати

Чинники формування конкурентного середовища страхової компанії

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
1. Зниження страхових тарифів	1. Індекс конкурентоспроможності країни 2. Індекс якості життя 3. ВВП на душу населення
2. Частка на страховому ринку	4. Стратегії розвитку страхового ринку
3. Співробітництво з іноземними страховими компаніями	5. Інноваційний потенціал внутрішнього страхового ринку 6. Рівень інвестиційної привабливості країни 7. Система оподаткування
4. Диверсифікація страхових послуг	8. Політичний чинник
5. Мережа відділень страхової компанії	9. Процентна ставка за депозитами і кредитами 10. Зміна валютного курсу

фікація страхового портфеля за рахунок збільшення частки перестрахових операцій дасть можливість забезпечити необхідний рівень фінансової стійкості та платоспроможності страхової компанії. Крім цього, диверсифікація послуг є одним із інструментів управління та розподілу ризиків. Що стосується зовнішніх чинників, то рівень платоспроможного попиту на страхові продукти визначається показниками якості життя, ВВП. Інноваційний потенціал внутрішнього страхового ринку характеризується здатністю і рівнем розробки й впровадження новітніх страхових продуктів та удосконаленням існуючих. Зміна системи оподаткування протягом податкового періоду може негативно впливати на конкурентоспроможність страхової компанії, створюючи нерівні умови функціонування.

Оцінка рівня конкурентоспроможності є дуже складним та багатофакторним процесом, оскільки не всі чинники формування конкурентних переваг підлягають кількісній оцінці. Так, в ході якісної оцінки окремих чинників може виникати проблема їх математичної формалізації. Тоді як інші чинники, що обумовлюють формування конкурентних переваг страхової компанії, підлягають кількісній оцінці та є основою

здійснення оцінки рівня конкурентоспроможності страхової компанії.

Рівень конкурентоспроможності розглядається як відносний показник – співвідношення кількості конкурентних переваг компанії, що використані нею та обумовлені економічними чинниками її функціонування в конкурентному середовищі, до кількості усіх конкурентних переваг, що сформовані у відповідному середовищі.

Важливим питанням у процесі проведення такої оцінки є визначення рівня взаємообумовленості конкурентних переваг страхової компанії ендогенними економічними чинниками сформованого конкурентного середовища. Припустимо, що внутрішнє конкурентне середовище, в якому функціонує страхова компанія, формується під впливом m -ендогенних економічних чинників, кожен з яких забезпечує отримання страховиком від 1 до p конкурентних переваг. Так, співвідношення між чинниками та конкурентними перевагами можна представити у вигляді матриці, яка буде містити відповідно m рядків та p стовпчиків, а її елементами будуть бінарні характеристики – показники, що приймають два значення: “1”, якщо економічний чинник надає конкурентну перевагу, “0” – відповідно не надає. При

цьому, кількість конкурентних переваг страхової компанії, сформованих на внутрішньому ринку страхових послуг, є сумою бінарних показників за кожною конкурентною перевагою, яка обумовлена *m*-ендогенними чинниками [3].

Розраховані таким чином показники дозволяють говорити про наявність синергізму: тобто ефекту одночасної дії на страхову компанію декількох внутрішніх економічних чинників, що перевищує суму ефектів ізольованого впливу тих самих чинників за рівних умов функціонування страхової компанії на внутрішньому страховому ринку. При цьому, повнота реалізації у сукупності всіх ендогенних чинників формування конкурентного середовища страхової компанії дає змогу отримати додаткові конкурентні переваги на внутрішньому ринку страхових послуг.

За аналогією пропонується проведення розрахунку загальної кількості конкурентних переваг, які сформовані на внутрішньому конкурентному ринку, та частину з яких страхова компанія не використовувала у своїй діяльності. Відмінністю є те, що елементи сформованої матриці будуть характеризуватися лише одним бінарним показником: "1", якщо кожний ендогенний чинник надає конкурентну перевагу для страховика. З урахуванням синергетичного ефекту розраховується загальна кількість усіх наявних конкурентних переваг, які страхова компанія може досягти, але по факту не досягла в межах релевантного конкурентного середовища на страховому ринку.

Варто зазначити, що забезпечення формування необхідного рівня конкурентоспроможності страхової компанії є багатогранним питанням, що потребує врахування наступних аспектів з метою досягнення довготривалого успіху на ринку страхових послуг [4]:

– управлінський – ключове значення мають гнучкість і раціональність організа-

ції управління страховою компанією, стиль та методи управління, адаптаційні можливості;

- продуктовий, основою якого є номенклатура й асортимент страхових послуг, якість страхових продуктів, забезпечення основними видами фінансових ресурсів, якість ресурсів, гнучкість продуктової політики;
- фінансовий – ключове значення мають ступінь фінансової стійкості, активності, дохідності, платоспроможності страхової компанії, залучення зовнішніх фінансових ресурсів, інвестування наявних коштів, загальний фінансовий стан страховика, структура страхового й інвестиційного портфелів;
- інноваційний, що враховує рівень інноваційності страхових послуг адекватно рівню потреб клієнтів, які постійно зростають на якісній основі та змінюються, технології, ступінь використання інформаційних технологій;
- кадровий та організаційно-культурний – ключове значення мають кількісний та якісний склад персоналу, тип лідера, характер організаційних цінностей, комунікації та процедури;
- маркетинговий, базований на дослідженні й прогнозуванні ринку, системи просування та збуту товару, ціноутворення, рекламної діяльності, обслуговування споживача.

Отже, конкурентоспроможність страхової компанії є багатовимірною величиною, рівень якої, з одного боку, формується під впливом дій державних органів регулювання та нагляду за рахунок встановлення вимог щодо якісного складу та структури інвестиційного портфеля, визначення точки платоспроможності. З іншого боку, рівень конкурентоспроможності страховика визначається конкурентними перевагами, які фінансова установа має

можливість використати у свої діяльності, та виникнення яких обумовлено ендогенними й екзогенними чинниками формування конкурентного середовища на страховому ринку. Подальшого дослідження вимагає математична формалізація показників оцінки рівня конкурентоспроможності страхової компанії, визначення кластерів (груп) страховиків, що дозволить наглядовим органам ефективніше реалізовувати покладені на них функції щодо регулювання страхового ринку.

Література

1. *Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа.* – К.: Знання, 1997. – 216 с.
2. *Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса: Монография.* – Х.: ИД “ИНЖЭК”, 2006. – 592 с.
3. *Козьменко О. В. Рейтингування страхових компаній і розрахунок страхових тарифів на базі використання економіко-математичних методів: Монографія.* – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 95 с.
4. *Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку: Монографія.* – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 352 с.
5. *Цобер І. Ю. Аналіз підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємств // Актуальні проблеми економіки.* – 2009. – № 6. – С. 151–155.